

ΝΙΚΟΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ

ή δὲ γυνὴ ἵνα...

#MeToo και Me and You

Νίκος Παναγιωτόπουλος

Ἡ δὲ γυνὴ ἵνα...

#MeToo και Me and You

Το παρόν έργο πνευματικής ιδιοκτησίας προστατεύεται κατά τις διατάξεις της ελληνικής νομοθεσίας (Ν. 2121/1993 όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει σήμερα) και τις διεθνείς συμβάσεις περί πνευματικής ιδιοκτησίας. Απαγορεύεται απολύτως άνευ γραπτής αδείας του εκδότη η κατά οποιονδήποτε τρόπο ή μέσο (ηλεκτρονικό, μηχανικό ή άλλο) αντιγραφή, φωτοανατύπωση και εν γένει αναπαραγωγή, εκμίσθωση ή δανεισμός, μετάφραση, διασκευή, αναμετάδοση στο κοινό σε οποιαδήποτε μορφή και η εν γένει εκμετάλλευση του συνόλου ή μέρους του έργου.

στην *Ιόλη*

Εκδόσεις Πατάκη – Κοινωνικές και πολιτικές επιστήμες

Σειρά: Λόγοι δράσης/Παρεμβάσεις

Διευθυντής σειράς: Νίκος Παναγιωτόπουλος

Νίκος Παναγιωτόπουλος, *Η δὲ γυνὴ ἴνα... #MeToo και Me and You*

Επιμέλεια έκδοσης: Ελένη Κεχαγιόγλου

Διορθώσεις: Κώστας Σίμος

Σελιδοποίηση: Χριστίνα Κωνσταντινίδου

Copyright© Σ. Πατάκης Α.Ε. (Εκδόσεις Πατάκη)

και Νίκος Παναγιωτόπουλος, 2021

Πρώτη έκδοση στην ελληνική γλώσσα από τις Εκδόσεις Πατάκη,

Αθήνα, Μάρτιος 2021

ΚΕΤ Δ569 ΚΕΠ 198/21

ISBN 978-960-16-9598-3

ΠΑΝΑΓΗ ΤΣΑΛΔΑΡΗ 38 (ΠΡΩΗΝ ΠΕΙΡΑΙΩΣ), 104 37 ΑΘΗΝΑ,

ΤΗΛ.: 210.36.50.000, 801.100.2665 - ΦΑΞ: 210.36.50.069

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ: ΕΜΜ. ΜΗΕΝΑΚΗ 16, 106 78 ΑΘΗΝΑ, ΤΗΛ.: 210.38.31.078

ΓΥΠΟΚ/ΜΑ: ΚΟΥΥΤΣΑΣ (ΤΕΡΜΑ ΠΟΝΤΟΥ – ΠΕΡΙΟΧΗ Β' ΚΤΕΟ),

570 09 ΚΑΛΟΧΩΡΙ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ, ΤΗΛ.: 2310.70.63.54, 2310.70.67.15 - ΦΑΞ: 2310.70.63.55

Web site: <http://www.patakis.gr> • e-mail: info@patakis.gr, sales@patakis.gr

Περιεχόμενα

ΑΝΤΙΠΡΟΛΟΓΟΥ

Καταγγελία: κατάδοση,
διάλυση συμφωνίας, μήνυση

13

1. Αλλαγές και μονιμότητες

33

2. Η ανδρική κυριαρχία

51

3. #MeToo και Me and You

81

Ακροτελεύτιο

93

Ευχαριστίες

99

Αν είναι αλήθεια πως η συμβολική βία διέπει τον κόσμο, είναι σημαντικό να την επανεισάγουμε σε μία έρευνα που θα έχει την αξίωση να καταλάβει πώς λειτουργεί ο κόσμος. Πρόκειται για μια πρόκληση ταυτοχρόνως επιστημονική και πολιτική – αυτά τα δύο εξάλλου είναι αλληλένδετα.

PIERRE BOURDIEU

ΑΝΤΙ ΠΡΟΛΟΓΟΥ

*Καταγγελία: κατάδοση,
διάλυση συμφωνίας, μήνυση*

«Ζούμε πάλι σ' ένα σχεδόν πειραματικό κοινωνιολογικό εργαστήριο» μονολογούσα παρατηρώντας πώς η καταγγελία της σεξουαλικής βίας που υπέστη η γνωστή ολυμπιονίκης έγινε, ως όφειλε, αντικείμενο γενικευμένης κοινωνικής, πολιτικής και επιστημονικής αναγνώρισης, αποδοχής και στήριξης. Κατέγραφα την κυρίαρχη συλλογική παράσταση που έτεινε να διαμορφωθεί αυτές τις μέρες στη σφαίρα της δημόσιας συζήτησης σε σχέση με το συγκεκριμένο γεγονός, την παράσταση της απόλυτης ανάγκης ενός νέου αξιακού συστήματος, στο πλαίσιο του οποίου η γυναίκα θα μπορεί να διατυπώνει την αλήθεια της, «να μιλά, να καταγγέλλει, να αποκαλύπτει». Επιχειρούσα να αναλύσω το πλή-

ρες νόημα που εμπεριείχαν οι δηλώσεις και να επισημάνω τις σημαντικές λέξεις που τις οργάνωναν. Ας θυμηθούμε ενδεικτικά:

«[...] Η Σοφία Μπεκατώρου έσπασε τη σιωπή — ή μάλλον διέλυσε τη συνωμοσία σιωπής στην οποία εμπλέκονται όσοι γνωρίζουν και δεν μιλούν, όσοι ανακαλύπτουν, δήθεν έκπληκτοι, τα επαίσχυντα μυστικά εκείνων που εκμεταλλεύονται το κύρος τους και καταχρώνται την εξουσία τους σε βάρος των γυναικών που εξαρτώνται απ' αυτούς επαγγελματικά, κοινωνικά, ακόμη και οικογενειακά. Εύχομαι η γενναία αποκάλυψή της να πνεύσει σαν ορμητικός άνεμος και να σαρώσει κάθε υποκρισία και κάθε απόπειρα συγκάλυψης. Και πιστεύω ότι η θαρραλέα στάση της θα συμβάλει στην ευρύτερη κοινωνική ευαισθητοποίηση απέναντι σε ανάλογες ανήθικες και εγκληματικές συμπεριφορές. Είναι καιρός να πάψει η ενοχοποίηση των θυμάτων και η ατιμωρησία των θυτών. Είναι καιρός να οικοδομήσουμε ένα αξιακό σύστημα, στο πλαίσιο του οποίου η γυναίκα δεν

θα αντιμετωπίζεται ως δυνάμει θήραμα, η αδυναμία της δεν θα εκλαμβάνεται ως συναίνεση και η σιωπή της δεν θα επικρίνεται ως οιονεί συνενοχή».

Τα παραπάνω ανέφερε, μεταξύ άλλων, η Πρόεδρος της Δημοκρατίας, υποδεχόμενη στο προεδρικό μέγαρο την ολυμπιονίκη. Και τη σκυτάλη πήρε ο πρωθυπουργός της χώρας:

«Η απόφαση της Σοφίας Μπεκατώρου να καταγγείλει με τόλμη τη σεξουαλική βία που υπέστη ως έφηβη αθλήτρια αποτελεί πράξη με βαρύ κοινωνικό φορτίο. Κίνηση που αφυπνίζει συνειδήσεις, παράγοντας θετικό παράδειγμα. Και κινητοποιεί ώριμα την ευαισθησία των δυνάμεων της προόδου στον τόπο μας. Η Πολιτεία διαθέτει το νομικό οπλοστάσιο του Κράτους Δικαίου, το οποίο και οφείλει να εξαντλήσει. Έχει επίσης δομές που βοηθούν να κλείνουν τα τραύματα από τέτοιου είδους εγκλήματα. Είναι κρίσιμο, όμως, σε αυτή την αποστολή να βρίσκει καθημερινό συμπαράστα-

τη της και τον κάθε Έλληνα. Η Σοφία έσπασε με γενναιότητα την αλυσίδα του φόβου και της σιωπής, δείχνοντας τον δρόμο ώστε το στίγμα της ενοχής να περάσει από το θύμα στον θύτη. Έγινε, έτσι, και μια Ολυμπιονίκης της Ευθύνης, στο όνομα όλων: γυναικών και ανδρών, παιδιών και εφήβων, μέσα και έξω από την οικογένεια. Μίλησα προσωπικά με την πρωταθλήτριά μας για εκείνη την οδυνηρή εμπειρία. Που εκείνη δεν τη “θυμήθηκε” τώρα, αλλά δεν την ξέχασε ποτέ. Όπως κανείς δεν πρέπει να ξεχνά. Αλλά να αντιδρά. Γι’ αυτό και είμαι δίπλα της. Όχι μόνο ως πρωθυπουργός. Αλλά και ως σύζυγος, πατέρας και απλός πολίτης. Είναι καιρός να ξεριζωθεί η εξουσιαστική βία εναντίον όποιου βρεθεί σε μία αδύναμη θέση. Είναι μάστιγα, που υπονομεύει τα θεμέλια του πολιτισμού μας. Ας κάνουμε, λοιπόν, όλοι το πρώτο βήμα της Σοφίας: *Μιλάμε, καταγγέλλουμε, αποκαλύπτουμε. Όστε το φως της αλήθειας να κάψει για πάντα το έγκλημα που ζει στο σκοτάδι*».

Ήταν τέτοια η επιβολή της κυρίαρχης αυτής συλλογικής παράστασης στους πιο επίσημους τομείς του δημόσιου διαλόγου, ώστε παρατηρήθηκε μια αμηχανία μεγάλης μερίδας των ανδρών, των κυρίαρχων στις έμφυλες σχέσεις, αυτών που είναι μάστορες στην τέχνη του να τηρούν τους τύπους και να αρκούνται στα λόγια και μάλιστα, ενίοτε με τρόπο τόσο κυριαρχικό, ώστε υπερκεράστηκαν οι γνωστοί δοξόσοφοι, που διάστηκαν, άλλη μία φορά, να ξεδιπλώσουν την οπορτουνιστική υποκρισία τους μέσω των συνηθισμένων ριζοσπαστικών, χωρίς καμιά αναφορά στην πρακτική, αφορισμών τους.

Ωστόσο, σκεφτόμουν πως, προκειμένου σ’ αυτή τη συγκυρία να μην επιτραπεί, μέσω της συνεχιζόμενης λήθης, το «παιχνίδι» να συνεχίζεται, είναι απαραίτητο να λεχθεί δημόσια —και να το θυμόμαστε συνεχώς— ότι η αλήθεια από μόνη της είναι πολύ αδύναμη και ότι η παραγωγή και η αναγνώρισή της προϋποθέτουν συγκεκριμένες κοινωνικές συνθήκες.

Και αναρωτιόμουν: όλοι όσοι καταγγέλλουν δημόσια και όσοι σχολιάζουν δημόσια γνωρίζουν άραγε ότι η αποτελεσματικότητα μιας δημόσιας καταγγελίας —ως επιτελεστικού λόγου, που έχει την αξίωση να προκαλέσει την επέλευση εκείνου το οποίο ο ίδιος εκφωνεί με την πράξη ακριβώς της καταγγελίας του— είναι ευθέως ανάλογη προς την αυθεντία του καταγγέλλοντος; Έχουν συνείδηση πως η αποτελεσματικότητα της καταγγελίας τους είναι, επίσης, ανάλογη προς τον βαθμό αναγνώρισης και πίστης που «χρησιμοποιούν» στο περιεχόμενο της καταγγελίας —με βάση τις ιδιότητές τους— τα μέλη της ομάδας που υποδέχονται τη συγκεκριμένη αποκάλυψη; Αν, πράγματι, η πρόσβαση στην καταγγελία —ως μορφή περάσματος από το προσωπικό στο συλλογικό, από μια ατομοκεντρικού τύπου διαχείριση σε μια διαχείριση με στόχο την ικανοποίηση των «γενικών συμφερόντων της ανθρωπότητας», όπως έλεγε ο Φρόντ— αποτελεί ένα είδος κοινωνικού προνομίου —καθώς προϋποθέτει «σπάνια χα-

ρίσματα και διαθέσεις», όπως επίσης ο Φρόντ παρατηρούσε—, τότε, προκειμένου οι πόθοι να «πνεύσει ορμητικός άνεμος» αλλαγής στον τρόπο με τον οποίο οι γυναίκες αντιμετωπίζουν την κακοποίησή τους να μη μείνουν, άλλη μια φορά, ευσεβείς, θα πρέπει να πληρωθούν άμεσα οι όροι δημιουργίας ενός συλλογικού αγώνα —ενός αγώνα, ο οποίος, ενώνοντας άνδρες και γυναίκες, θα έχει ως στόχο την καθολικοποίηση των όρων πρόσβασης στην καταγγελία και στην αποκάλυψη της κακοποίησης των γυναικών.

Δύσκολος αγώνας, καθώς η καθολικοποίηση αυτή δεν αρκεί να επιτευχθεί μόνο στις ίδιες τις αντικειμενικές δομές, λ.χ. στις θεσμικές, ούτε αρκεί να επιτευχθούν οι τεχνικές της προϋποθέσεις, όσο και αν η συνειδητοποίηση που επιτρέπεται μέσω αυτών είναι απαραίτητη προκειμένου να ενεργοποιηθεί η αγωνιστική διαδικασία και να αποκρυσταλλωθούν οι στόχοι της. Πόσο αναγκαίο είναι να γίνει κοινά γνωστό πως η σχέση που διατηρούν οι

γυναίκες με την καταγγελία και την αποκάλυψη της κακοποίησής τους αποτελεί μια διάσταση της ανδρικής κυριαρχίας που υφίστανται, δηλαδή αυτής της ειδικής μορφής συμβολικής βίας, η οποία ασκείται με την ασυνείδητη συνενοχή όποιου την υφίσταται, ή καλύτερα, με τη συνενοχή των δομών που η γυναίκα απέκτησε από την ψυχοσωματική επαφή της με τις δομές κυριαρχίας και μέσω της ενσωμάτωσης αυτών των δομών! Είναι, άραγε, ευρύτερα κατανοητό πως κάθε προσπάθεια επίτευξης της καθολικοποίησης των όρων πρόσβασης στην καταγγελία περνά αναγκαστικά από την αποδόμηση των γνωστικών θεμελίων αυτής της συμβολικής κυριαρχίας, από τον μετασχηματισμό των όρων παραγωγής των αποκτημένων γυναικείων διαθέσεων και των τρόπων θέασης του κόσμου που καταδικάζουν τη γυναίκα στη συμβολική αλλοτρίωση; Πώς μπορούμε να εκμεταλλευτούμε, όσο είναι δυνατό, την παρούσα ευκαιρία για να γίνει ευρέως συνειδητό πως ο αγώνας

αυτός οφείλει όχι μόνο να καταστήσει αναγνωρίσιμη αλλά και να καλύψει την ανάγκη αλλαγής της κυρίαρχης συμβολικής τάξης πραγμάτων, η οποία τείνει να αναπαράγει τη συμβολική κατάσταση της γυναίκας ως ένα «είναι που είναι ένα προσλαμβανόμενο-είναι»,* ένα «είναι» το οποίο προσλαμβάνεται και προσλαμβάνει τον εαυτό του μέσω των ανδρικών κατηγοριών σκέψης;

Τέτοιοι αντανακλαστικοί συλλογισμοί οργάνωναν τη σκέψη μου παρατηρώντας τα σχετικά «επίκαιρα» «δεδομένα». Αλλά στην απόφασή μου να παρέμβω δημόσια, και με τη μορφή του παρόντος δοκιμίου, με οδήγησε τελικά η έκπληξη που προκάλεσε σε γνωστούς και φίλους μου, η έκπληξη με την οποία επένδυσαν την καταγγελία ατομικοί και συλλογικοί, επίσημοι και ανεπίσημοι, έγκριτοι

* Βλ. Pierre Bourdieu, *Η ανδρική κυριαρχία*, πρόλογος Νίκος Παναγιωτόπουλος, μτφρ. Έφη Γιαννοπούλου, Εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα, 2002.

και ανεκδιήγητοι, φορείς, των οποίων το έργο ήταν να «καλύψουν» και να «εκπροσωπήσουν» την επικαιρότητα που δημιούργησε το θέμα των καταγγελιών εκ μέρους γυναικών σχετικά με κακοποιήσεις, βιασμούς, παρενοχλήσεις που έχουν υποστεί από άνδρες, και μάλιστα επώνυμους, οι οποίοι, κατέχοντας θέσεις εξουσίας, επιχειρούσαν να τις εκμεταλλευτούν μέσω επιβολής που θεωρούσαν πως τους επέτρεπε η σχέση κυριαρχίας η οποία χαρακτήριζε την επαγγελματική σχέση τους με αυτές. Θεματοφύλακες και παραγωγοί της δομικής συλλογικής υποκρισίας και της συλλογικής κακής πίστης, που χαρακτήριζαν και χαρακτηρίζουν τις συλλογικές παραστάσεις για το συγκεκριμένο ζήτημα, έσκιζαν, ενίοτε με κάθε καλή πρόθεση, τα ιμάτιά τους αποκρύπτοντας, ενίοτε ασυνείδητα, μέσα στον θόρυβο της αγανάκτησής τους την παρατεταμένη σιωπή και τη συνοχή που διασφαλιζόταν από τη γαλήνη του ασυνείδητού τους.

Αποφάσισα όμως να παρέμβω και για έναν επιπλέον λόγο. Το ζήτημα αυτό που κατέκλυσε την επικαιρότητα συνέπεσε με τη συγκυρία της υποβάθμισης της κοινωνιολογίας —όπως τουλάχιστον η υποβάθμιση αυτή μπορεί να εκφραστεί με τον εξοβελισμό της διδασκαλίας της από τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση της χώρας μας—, αλλά και με τις προσπάθειες που καταβάλλω κι εγώ αυτό τον καιρό για να διαχύσω τα εργαλεία κατανόησης της παλινδρόμησης της πολιτικής νομιμότητάς της και της κοινωνικής αναγνώρισής της. Πράγματι, οι καταγγελίες των γυναικών μου δίνουν την αφορμή να επιχειρήσω να υπενθυμίσω ορισμένα βασικά κοινωνιολογικά στοιχεία σχετικά με τις αιτίες και τα αντίστοιχα αποτελέσματα ενός μείζονος σημασίας κοινωνιολογικού φαινομένου, αυτού της συμβολικής κυριαρχίας, προκειμένου να συμβάλω κι εγώ —παράλληλα με τις πολύ εύστοχες και ενθαρρυμένες από το φεμινιστικό κίνημα παρεμβάσεις που βλέπουν αυτές τις μέρες το φως της δημοσιότητας— σε

μια πιο ορθολογική δημόσια συζήτηση σχετικά με τις σχέσεις μεταξύ των φύλων, τις συγκρούσεις και την κατανόησή τους, καθώς και τη δράση που θα μπορούσε να τις μετασχηματίσει.

Η απόφασή μου αυτή δεν ήταν εύκολη, την πήρα έπειτα από πολύ δισταγμό. Ωστόσο, η συνείδηση που είχα για τους κινδύνους τους οποίους συνεπαγόταν η παρέμβασή μου δεν έκαμψε την απόφασή μου να «εκτεθώ», παρουσιάζοντας, έστω πολύ συνοπτικά, και κατά το δυνατόν πιο απλά, κάποια στοιχεία απάντησης στα ερωτήματα που τέθηκαν πιο πάνω. Να εκτεθώ, ναι, κατ' αρχάς, στον κίνδυνο αμφισβήτησης της εγκυρότητας του παρόντος δοκιμίου, κατά πρώτον και προφανώς από τους κυρίαρχους «που έχουν ανάγκη το σκότος της παραγνώρισης για να ασκήσουν το συμβολικό τους εμπόριο»,* από τη μεγάλη

* Pierre Bourdieu, *Μάθημα πάνω στο μάθημα. Κοινωνιολογία και αυτο-κοινωνιοανάλυση*, μτφρ. Ν. Αγκαθανάκης, Εκδόσεις Καρδαμίτσα, Αθήνα, 2001, σ. 21.

μερίδα των ανδρών, εν προκειμένω, οι οποίοι βιώνουν την αποκάλυψη των μηχανισμών κυριαρχίας που ασκούν, τις πιο πολλές φορές ασυνείδητα, ως ανυπόφορη και απαγορευτική εμπειρία. Να εκτεθώ, κατά δεύτερον, σε όσους ειδικούς του θέματος, κυρίως συναδέλφους φεμινίστριες, αλλά και ανταγωνιστές ομοτέχνους, θα εκμεταλλευτούν αυτή την προσπάθειά μου εκλαϊκευσης ορισμένων κοινωνιολογικών επιχειρημάτων για τη συμβολική κυριαρχία ως «νόμιμη απάτη», για να επαναλάβουν τα γνωστά κατηγορήματα περί «αναγωγισμού», «φαταλισμού» κ.ά., προκειμένου να υποτιμήσουν την επιστημονική αξιολόγηση του αυστηρού κοινωνιολογικού Λόγου. Οι παραπάνω κίνδυνοι, εξαιτίας των αποτελεσμάτων που μπορούν να παραγάγουν, δεν μπορούν παρά να ενταθούν μέσω των αλλοδοξικών κατηγοριών ερμηνείας που πολύ πιθανόν θα χρησιμοποιήσουν στην ανάγνωση του παρόντος δοκιμίου όλοι αυτοί των οποίων οι όροι άσκησης της δουλειάς τους στο να παράγουν πα-

ραστάσεις, κάθε μέρα, για θέματα της επικαιρότητας που επιβάλλονται από τις ανάγκες της στιγμής, τους καθιστούν επιρρεπείς στο να αναγνωρίζουν, με κάθε καλή πίστη, ως επιστήμονες εκείνους που —πότε με τα συστηματικά ψευτοηρωικά μελετήματά τους, πότε με τις υπεροπτικές επιπολαιότητες του προφητισμού τους— μπορούν να μιλούν για τον κοινωνικό κόσμο με έναν τέτοιο τρόπο, που είναι σαν να μη μιλούν γι' αυτόν — και στο να νιώθουν αλληλέγγυοι «συγγενείς» τους.

Σοβαροί κίνδυνοι όμως, όπως οι κίνδυνοι της δομικής παρανόησης, της παρερμηνείας και της παραγνώρισης, απορρέουν, εξ αντικειμένου, και από το γεγονός πως η απόφασή μου σκοπεύει, υπό μία έννοια, να υποβάλει —όσο αυτό είναι δυνατόν μέσω του τρόπου και της μορφής που επέλεξα εδώ— το αυτονόητο της επικαιρότητας, δηλαδή το «κατανοητό αφ' εαυτού», στη λογική της επιστημονικής γνώσης. Κάτι που απέχει πολύ από το να είναι προφανές. Πράγματι, το

επίκαιρο, αποσπασμένο από τις κοινωνικοϊστορικές συνθήκες που το καθιστούν σημαντικό, από το πολιτισμικό πλαίσιο που παράγει τη νοηματοδότησή του —η οποία αποτελεί αντικείμενο-διακύβευμα αντιτιθέμενων ιδιοτελών απόψεων, ενδιαφερόντων και συμφερόντων, που είναι οργανωμένα ως εργαλεία αγώνων για την τύχη του—, ενώ «μιλά από μόνο του», συνήθως υπό τη μορφή μιας εικόνας που δεν χρειάζεται λόγια, για τον κοινωνιολόγο αποτελεί την προσωρινή απόληξη μιας συλλογικής διαδικασίας κατασκευής, πάντα αδιαχώριστα γνωστικής και αποτιμητικής, στην οποία μετέχουν μια σειρά από ενδιαφερόμενους φορείς, κοινωνικοί, ατομικοί και συλλογικοί.

Έτσι, η πρόθεσή μας να διαχειριστούμε, σε μια ειδική προοπτική, επιστημονικά το γεγονός «των καταγγελιών των γυναικών», της μικρότερης ή μεγαλύτερης έκπληξης που προκάλεσαν και της αντιμετώπισης την οποία γνώρισαν, τοποθετείται αίφνης μπρο-

στά (και ανάμεσα) σε καταγγελίες οι οποίες άλλοτε λειτουργούν ως μήνυση, άλλοτε ως διάλυση άρρητων συμφωνιών μεταξύ των δύο φύλων, άλλοτε ως κατάδοση, και συχνά ως όλα αυτά μαζί· τοποθετείται επίσης μπροστά σε πληθώρα στρατηγικών φλυαρίας, περιπτολογιών, μομφών, κουτσομπολιών και/ή διαβολών, ανάμεσα σε «συνταρακτικές αφηγήσεις και αποκαλύψεις» των ΜΜΕ, σε τεχνικά υπομνήματα, σε κύρια άρθρα, σε ανακοινώσεις, διαδηλώσεις, δηλώσεις. Κοντολογίς, τοποθετείται μπροστά και ανάμεσα σε συμβολικές δυνάμεις, οι οποίες δεν σκοπεύουν τόσο στο να κατανοήσουν και να εξηγήσουν τις «καταγγελίες», όσο στο να τις κατασκευάσουν κατά τρόπο ώστε να προσανατολίσουν τη συλλογική και ατομική αντίληψη και αξιολόγηση στην κατεύθυνση «αυτού που είναι» και «αυτού που πρέπει να σκεφτούμε».

Αλλά δεν υπάρχει άλλος τρόπος για έναν επιστήμονα που επιλέγει να θέσει την επικαιρότητα υπό τον επιστημονικό φακό του, παρά

η ρήξη με την ψευδαισθηση της άμεσης κατανόησης του συνολικού φαινομένου αυτοστιγμεί, γεγονός που ορίζει την καθημερινή σχέση την οποία διατηρούν τα άτομα με τα πράγματα, τα γεγονότα της καθημερινής ζωής τους.* Και η κοινωνιολογική ρήξη οδηγεί σχεδόν πάντα στο να κατασκευάζουμε ένα θέμα για το οποίο, όπως λέμε, δεν υπάρχει θέμα, αφού αποτελεί «απλώς» —όπως, λ.χ., στην περίπτωση που θα μας απασχολήσει εδώ— «φανερά και ξάστερα» αντικείμενο της ηθικής αγανάκτησης, της μαχητικής συμπάθειας και υποστήριξης, της ορθολογικής πίστης και διαχείρισης. Και παρόλο που η επιλογή της ρήξης και η έκθεσή της στο ευρύ κοινό μου προκάλεσε και αρκετή αγωνία, εντέλει το γεγονός ότι έχω τη βαθιά πεποίθηση πως στη σημερινή εποχή —όπου η διακυβέρνηση εξουσιοδοτείται όλο και περισσό-

* Βλ. Pierre Bourdieu, *Επιστήμη της επιστήμης και αναστοχασμός*, Εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα, 2007.

τερο από την επιστημονική αρμοδιότητα, προκειμένου να μετασχηματίζει τα πολιτικά προβλήματα σε επιλογές καθαρά τεχνικές και νομιμοποιημένες στο όνομα της «κοινής γνώμης», όπως αυτή κατασκευάζεται από τις έρευνες γνώμης—* είναι απολύτως αναγκαίο κανείς να υπηρετεί την κριτική λειτουργία του επιστημονικού Λόγου, και να φροντίζει αυτή να διαχέεται με κάθε πρόσφορο τρόπο, με έκανε να αισθανθώ νομιμοποιημένος τόσο απέναντι στον ίδιο τον εαυτό μου όσο και απέναντι στα βλέμματα των αποδεκτών της παρούσας παρέμβασής μου στο πεδίο της τρέχουσας και της λεγόμενης «καυτής επικαιρότητας».

N. Π.

Αθήνα, Φεβρουάριος 2021

1

Αλλαγές και μονιμότητες

* Βλ. Patrick Champagne, *Η κατασκευή της κοινής γνώμης*, Εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα, 2004.